

Goran Vojnović
FIGA

njima

Komisar Risto Marjanović je bodočega upravnika gozdov Aleksandra Đorđevića leta 1955 v Bujah pričakal tako, kot se je v njegovih krajih spodobilo. Pogrnil je mizo v svoji pisarni in na njej razložil vse dobrote, ki jih je bila prinesla njegova žena Jovana s seboj iz Užica. Slavni užiški kajmak, duvan čvarci, pečenica, slanina, ljuta kajsija, vse to je čakalo Aleksandra, ki je resda pripotoval iz bratske republike Slovenije, a je bil po imenu sodeč človek z njegovih koncev, s katerim se bo dalo spregovoriti kakšno domačo besedo. Risto je šele dobro zasedel mesto komisarja v severni Istri, a se mu je že tožilo po domačih krajih, že je spoznal, da v ljubi mu Jugoslaviji živijo tudi tuji ljudje, ki resda govorijo skoraj razumljiv jezik, a so mu kljub temu nerazumljivi. Čudni so bili ti ljudje, tu v Bujah. Risto se jim je še najraje izogibal, in namesto da bi jim dihal za vrat, primerne včlanjeval v partijo, neprimerne pa izločal iz družbenega življenja, jih je raje pustil, da so hodili svojo pot, in skrbel predvsem za to, da so imeli oni čim manj opravka z njim, on pa z njimi. Ko so mu sporočili, da bo iz Ljubljane prišel mladenič po imenu Aleksandar Đorđević, se je te novice razveselil, kot bi mu napovedali obisk Josipa Broza - Tita. Nekaj mu je govorilo, da bo Aleksandar takoj razumel, kaj je narobe z ljudmi v Bujah, in da mu bo Risto lahko povedal, kar se ni smelo govoriti v svetu bratstva in enotnosti, da bo Aleksandar enako kot on opazil, da se s temi ljudmi ne more bratsko pogovoriti ne bratsko napiti ne bratsko mikastiti, da bo tudi on sam uvidel, da si socializem s temi ljudmi nima kaj pomagati, in da bo razumel, da jih je bolje pustiti pri miru in ne preganjati boga iz njihovih čudnih glav. Upal je Risto, da se

mu pred Aleksandrom ne bo treba pretvarjati, da se dan in noč bori za napredek svoje domovine, in da mu bo lahko priznal, da se raje pritaji v svoji pisarni, zaklene vrata in se pretvarja, da ga ni tam, ko trkajo nanja, da pije svojo kajsijo in razmišlja o svojem zavičaju in o tem, da bi, če bi le lahko, takoj pobegnil nazaj v gozd, med partizane, da ga je njegov vojni pogum zapustil in da je zdaj, v miru, postal reva, da vselej počaka, da se stemni, in se potem tihotapi po mestu, po mestu, ki mu poveljuje, a se po njem plazi kot ilegalec med vojno, da se teh ljudi, teh Istranov, boji bolj, kot se je kdajkoli bal Nemcev. Vse to si je Risto želel povedati Aleksandru, čeprav je vedel, da bo, ko si bosta enkrat sedela nasproti, težko našel prave besede, da tega Aleksandra sploh ne pozna, da je mlajši od njega, da prihaja iz Ljubljane in da je morda enako čuden, kot so čudni ljudje v Bujah. Kadar je preveč spil, je Risto razmišljal celo o tem, da morda sploh ni več normalnih, njemu podobnih ljudi, da so tudi v Užicu zdaj vsi drugačni, da te, tako kot tu, tudi tam pustijo govoriti in te nikoli ne prekinejo, temveč te samo gledajo s široko razprtimi očmi, da ne moreš ugotoviti, kaj si zares mislijo. Morda ni nikjer več nikogar, je razmišljal Risto, ki bi mu lahko priznal, da se boji tako razprtih oči, v katere se je pogrezal kot v živo blato, nikogar, komur bi lahko on, politični komisar, član komunistične partije, priznal, da ga je strah ljudi, ki samo stojijo pred njim in ga poslušajo. Aleksandar Đorđević je bil zato njegovo zadnje upanje, on bo vse to moral razumeti, on bo moral vedeti, o čem Risto govori, ker je naš človek in naši ljudje razmišljajo enako in vidijo stvari na enak način.

A ko je v svoji pisarni nestrpno čakal na Aleksandrov prihod, zobal pripravljene narezke in praznil svojo ljuto kajsijo, Risto seveda ni mogel vedeti, kakšen človek se

skriva za domače zvenečim imenom. Ni mogel vedeti, da Aleksandar Đorđević v ničemer ni tipičen predstavnik svojega roda, saj roda, na kakršnega je namigovalo njegovo ime, sploh ni imel. Rojen v Novem Sadu leta 1925, je Aleksandar sprva nosil priimek svoje mame, medicinske sestre in knjigarice Ester Aljehin, ime pa je bilo po maminih besedah očetovo. A o svojem očetu, razen tega, da naj bi bil po rodu iz Ukrajine, da naj bi mu bilo ime Aleksandar in da naj bi imel tako kot on močne, košate obrvi, v kar je moj dedek do smrti dvomil, ni nikoli izvedel ničesar. Za Ester, ki je od svojega očeta Moša nasledila majhno novosadsko knjigarno, se je vojna začela, mnogo preden so po Novem Sadu zakorakali prvi nacisti, in tudi ona je začela svoj boj za svobodo veliko prej kot borci za svobodo, ki si jih bo zapomnila zgodovina. Čemerna in deževna pomlad leta 1937 ji je bila dovolj, da je zapeljala zobarja Milorada Đorđevića, ga pripravila do tega, da se je z njo poročil, nato pa kot gospa Đorđević s svojim sinom Aleksandrom Đorđevićem brez obrazložitve zapustila svojega novega moža in svoje rojstno mesto ter se preselila v Beograd. V Beograd je prišla kot Branislava, se prvič zaposlila kot medicinska sestra, za kar se je izšolala, in se vsem predstavljala kot Miloradova vdova. Hodila je celo v cerkev in prižigala zanj sveče, mali Aleksandar pa se je moral naučiti moliti za pokoj duše svojega lažno pokojnega lažnega očeta in privabljeni usmiljenja polne poglede beograjskih gospa, vse zato, da bi se jim podoba gospe Đorđević in njenega sina pred cerkvenim oltarjem zarezala čim globlje v spomin. Vse je bilo v življenju Ester Aljehin ali Branislave Đorđević premišljeno in podrejeno preprostemu cilju njunega preživetja brez poniževanja in zatiranja. Nikomur se moja prababica ni čutila dolžno predstavljati s svojim pravim imenom, pred nikomer ni

čutila potrebe po iskrenosti, nihče si ni zaslužil, da bi jo spoznal takšno, kakršna je bila pod masko. Prezirala je ta svet, ki se ni trudil skriti svojega pritlehnega sovražstva do vsega drugačnega, in s posebno naslado mu je lagala v obraz in se pred njim pretvarjala, da je točno takšna, kot je ta nizkotni svet želel, da bi bila. Igrala je svojo vlogo ene izmed njih, predano je ponotranjala njihove strahove in predsodke, primitivnost in neukost. Kot kameleon je privzemala podobo zaničevane okolice, se ji prijazno nasmihala in priklanjala in iz dneva v dan vse bolj izpopolnjevala svojo zlaganost, dokler se ni izgubila v njej in je tista premetena, preračunljiva in nad svetom vzvišena Ester Aljehin, ki doma malemu Aleksandru tiho bere Josepha Rotha v nemščini, izginila za lažnim obličjem malodušne Branislave Đorđević, ki moškim občudovalcem zgrožena pojasnjuje, da je enkrat poročena ženska vedno poročena ženska in da bi jih moralo biti sram njihovih grešnih misli. A tudi takšna Branislava Đorđević ni mogla v sebi potlačiti strahu Ester Aljehin, ko je zagledala v mestu prve nacistične uniforme in ko je slišala za nepojasnjeno izginotje doktorja Štiglica in ko je slišala šepetanja o tem, da se ponoči nekaj dogaja na starem beograjskem sejmišču. Strah je Branislavo Đorđević pregnal iz Beograda, kjer je ni nihče ogrožal in ji grozil in kjer ni nihče poznal njene skrivnosti, a strah Ester Aljehin je bil velik, njena želja po preživetju pa še večja, in tako sta Branislava in Aleksandar Đorđević februarja leta 1942 prispela v Ljubljano, ki so jo imeli v rokah Italijani, ki se jih je Ester zaradi nečesa bala manj, kot se je bala Nemcev. Poleg tega pa so se ji zdeli tudi Slovenci manj strašni od Srbov, predvsem zato, ker je bila Ljubljana še bolj oddaljena od Novega Sada in je bilo med Slovenci zagotovo manj takšnih, ki bi lahko poznali njeno skrivnost. A njen strah s prihodom v Ljubljano ni

izginil, še več, povečal se je, saj so Slovenci vanjo zrlí s sumničavostjo, podobno tisti, s katero bodo domačini v Bujah trinajst let pozneje zrlí v Rista Marjanovića. Sumničavost do tujcev je bila to, a Branislava ni znala presoditi, kaj točno Ljubljančani vidijo v njej in česa jo njihovi pogledi obtožujejo. Zato se je Ester Aljehin v Ljubljani še bolj potuhnila. V bolnišnici je molče izpolnjevala svoje naloge, po službi pa se je zapirala v svoj skromni dom. Ni hodila na sprehode po mestu, ni hodila v cerkev, ni hodila na trg, sploh ni hodila med ljudi, ni poskušala prevzeti nove vloge, ni želela biti del množice, saj ji je bila ta množica tako zelo tuja, da je to presegalo njene igralske sposobnosti. Aleksandar je svojo mamó sicer ob večerih učil slovenščino, ki jo je govoril s sošolci, a ona tega jezika ni spregovorila z nikomer. Učil jo je tudi italijanščino, ki so jo govorili v šoli, ona pa njega nemščino, ki se jo je naučila od svojega očeta. Bila je jezik sovražnika, a tudi jezik, v katerem je pisal Joseph Roth, mu je pojasnila. Na tem svetu ne obstaja nič enoznačnega, mu je govorila ta ženska, ki je na poblazneli svet gledala z drugačnimi očmi. Vojna sveta v njih ni razdelila ne na dobre in zle ne na naše in njihove, vojna je svet dokončno razdelila na njo in Aleksandra na eni in vse ostale na drugi strani. In ona se je iz dneva v dan bojevala v tej svoji vojni, vedno na preži, večna ujetnica strahu Ester Aljehin, ki je prvič vzniknil v njej davnega 1936. leta v Novem Sadu, ko je neki moški stopil v njeno knjigarno in rekel, da ne bo več dolgo tako, da bodo eni listali knjige, drugi pa prekopavali njive, da bo kmalu prišel nov red. Ti strahovi so v Ester Aljehin ves čas rasli, in v Ljubljani Aleksandru ob večerih ni dovolila prižigati luči, začela je šepetati, od bolnišnice do doma je hodila vedno hitreje, ko pa se je pozimi noč spustila že zgodaj popoldne, je tekla po ljubljanskih ulicah, tekla

je do svojega stanovanja, zaklepala vrata in se naslanjala nanja, kakor bi bili za njimi njeni preganjalci. Pozno leta 1944, ko so Ljubljani že vladali Nemci, se je Aleksandar zvečer vrnil iz šole in našel Ester ležečo pred vrati stanovanja. Njeno srce je podleglo strahu in zgrudila se je pred zaklenjenimi vrati, sredi Ljubljane, ki se ni menila zanjo, ki ni poznala njene skrivnosti, ki ni razumela in tudi ne bi mogla razumeti, česa jo je bilo tako strah, njo, Branislavo Đorđević, nekdanjo knjigarnarico, vdovo po Miloradu Đorđeviću, medicinsko sestro, ki je zgledno opravljala svoje delo v ljubljanski bolnišnici. A nepojasnjene smrti so bile v tistih časih pogoste in niso nikogar vznemirjale, nikogar ni presenečala srčna kap mlade ženske, nikomur se to ni zdelo nič nenavadnega v teh nenavadnih časih. Prišli so, izrekli Aleksandru sožalje in šli naprej svojo pot, njega pa pustili samega v stanovanju, v katerem si ni upal prižigati luči in govoriti drugače kot šepetaje, da ne bi prestrašil svoje pokojne mame.

V osamljenem komisarju Ristu Marjanoviću, ki ga je leta 1955 pričakal v Bujah z ostanki kajmaka, ocvirkov in sušene govedine ter skoraj izpraznjeno flašo rakije, je Aleksandar Đorđević prepoznal ostanke sveta, ki je prestrašil Ester Aljehin, sveta, ki bi moral biti njegov, a je bil vse prej kot njegov, sveta, ki ga je v enaki meri preziral in se ga bal. On, Aleksandar Đorđević, tujec z domače zvenečim imenom, v katerem je Risto Marjanović videl svojega bodočega prijatelja, nujno potrebno mu sorodno dušo, ni mogel biti bolj neprimeren za prijatelja temu nesrečnemu človeku. In to je Risto najbrž ugotovil že v trenutku, ko je Aleksandar stopil skozi vrata njegove pisarne. Nekaj je bilo v njegovi držji, v njegovi resnosti in molčečnosti, v potrpežljivem čakanju, da bo Risto spregovoril, v vikanju,

v vsem. Še eden, je razočaran pomislil Risto, še eden teh tujih, nerazumljivih mu ljudi, še eden, pred katerim se bom skrival in ki se mu bom izogibal. Premeril je Aleksandra, ki je stal na vratih in čakal navodila, naredil še zadnji požirek svoje kajsije, nato pa vstal in krenil proti vratom.

Ajmo. Što prije ti nađemo prenočište, bolje za obojicu.

Risto je odpeljal Aleksandra čez cesto do hiše, ki je stala na spodnjem koncu glavnega trga. Risto je odprl vrata in vstopil.

Ključeve nemam, a i ne trebaju ti. Niko se neće gurati k tebi. Prije će bježati od tebe.

Pokazal mu je kuhinjo, kopalnico in spalnico. Odprl je omaro, ki je bila polna oblek.

Ako ti bude trebao prostor, možeš ovo pomaknuti ili baciti.

Risto je snel nekaj oblek z obešalnikov in jih spustil na tla omare.

Čije je ovo? je vprašal Aleksandar.

To? Ne znam. Od nekih Talijana.

A gdje su?

Ko? Talijani?

Da.

Otkud da ja to znam! Otišli su negde.

Bez svojih stvari?

Risto ni imel več potrpljenja zanj in za njegova vprašanja.

Vidi, mogu ja sutra ujutro da pošaljem nekoga da isprazni ormare ako hoćeš.

Ja ne mogu živeti u ovoj kući.

Zašto?

Pa vidite, da tu žive ljudi.

Što bi ti hteo? Da ti sagradim hotel? Sve kuće su takve. Oni su otišli, mi smo došli. Tako je to u životu.

A šta ako se vrate?

Skuvaj im kafu i ponudi meze.

Ko je Risto odšel, se je Aleksandar vrnil v spalnico in pobral s tal obleke, ki jih je tja zabrisal Risto. Obesil jih je nazaj na obešalnike, zaprl omaro in se spustil nazaj v kuhinjo. Previdno je krožil okoli jedilne mize, ne želeč se česarkoli dotakniti. V kozarcu, ki je bil odložen ob koritu, je pod tenkim slojem prahu videl otrdele ostanke kave, na dnu posode na štedilniku so bili počrneli okruški hrane, v peči zoglenela drva in ob njih drobni koščki časopisnega papirja s tenko sajasto obrobo. Na steni je bila v višini njegovih oči pravokotna svetla lisa, sled slike ali fotografije, ki je visela tu. Aleksandar je pomislil, da si jo je nekdo prisvojil, morda Risto ali kdo drug, ki si je dovolil vstopiti v zapuščeno hišo. Bil je že utrujen in odšel je nazaj v spalnico, a pred posteljo se je ustavil. Ni se mogel uleči na tujo posteljnino. Zato je legel na tla med posteljo in omaro, si pod glavo podložil svoj jopič in kmalu zaspal. Na srečo se njegovo mlado telo takrat še ni bilo navadilo udobja, ki mu ga je nudilo mehko ljubljansko ležišče.

Zjutraj je Aleksandar Ristu še enkrat povedal, da ne more ostati v hiši. Komisar je zaradi nevdržnega glavobola sedel v temi za zapahnjenimi škurami in z zaprtimi očmi je Aleksandru pojasnil, da so si vse hiše v mestu podobne in da če želi novogradnjo, si jo bo moral zgraditi sam. Zmačkani Risto seveda ni mislil resno in se je želel zgolj čim prej znebiti nadležnega upravnika gozdov, a na njegovo žalost se je temu čudnemu mladcu zgraditi svojo hišo zdelo lažje kot vseliti se v tujo.

Ko je Risto uvidel, da ga Aleksandar ni razumel, je odprl oči in spregovoril z drugačnim tonom.

Slušaj, Đorđeviću, ako su svi mogli da se usele u takve kuće, možeš i ti. Razumeš? Ne izigravaj mi tu sveca in ne zajebavaj me nego se pokupi nazad u svojo kuću.

Nije moja kuća, družo Marjanoviću.

Nije tvoja?

Ne, nije.

Sad je sve naše. Jel tako?

Da.

Ako dakle ja kažem da je kuća tvoja onda je tvoja.

Naše nije isto ko i moje.

Šta si reko?

Naše nije isto ko i moje.

Ti mene zajebavaš?

Ne.

Dođi.

Risto je Aleksandra odpeljal do ceste in z roko pokazal proti severu.

Vidiš ona brdašca tamo? Do njih seže moja komanda. Do granice. I tamo si možeš da sagradiš svoju kuću. Da kroz prozor gledaš Sloveniju.

Tako je zmačkani Risto Marjanović postavil temelje Aleksandrovi hiši v vasi Momjan tik ob slovenski meji, pet kilometrov od mesta, misleč, da je na ta način primerno kaznoval mladega gozdarja za njegovo predrznost.

Teden dni zatem sta Aleksandar in njegova noseča žena Jana pešačila dolgih pet kilometrov od Buj do Momjana. Aleksandar se je vsakih nekaj metrov v pričakovanju ozrl proti svoji ženi, pričakujoč obsojajoč pogled, pričakujoč, da se bo utrujena Jana ustavila, ga vprašala, ali je morda pozabil, da je noseča, in kako daleč je še do njune parcele. A Jana je le v tišini stopala za njim.

Aleksandar je vedel, da ženin molk ni dober znak in da ga na koncu poti ne bo pričakalo navdušenje, a mu ni preostalo drugega, kot da je molče nadaljeval pot, ne želeč z napačno besedo še poslabšati položaja. Nikdar se

mu ni, ne prej ne pozneje, pot od Buj do Momjana zdela daljša kot tistega jutra, nikdar ni bilo več prehojene poti za njima in nikdar več neprehojene pred njima, nikdar se ni pot bolj strmo vzpenjala, nikdar bolj vila po istrskem gričevju.

Jana pa kljub že vidnemu trebuhu ni zastajala. Kakor urno je korakal on, je korakala tudi ona, in Aleksandar je vedel, da to ne more biti dobro, in upal je, da se bo Jana ustavila že pred Momjanom in da bo že na poti izrekla, kar se je besed nakopičilo v njej. A Jana je molčala tudi takrat, ko se je Aleksandar ustavil in razširil roke.

Evo nas.

Nato ji je pokazal zaliv, ki se je sončil pod hribom, in s prstom je potoval po obali navzdol vse do Umaga, ki se je izgubljal v pomladni meglici, pokazal ji je Buje, ki so bile od tu videti kot drobna strnjena vasica, malo večja od Momjana, in Republiko Slovenijo, ki se je začinjala ob vznožju njenega hriba.

Kakor bi mi narava poljubljala oči, je Aleksandar opisoval Ristu razgled, želeč mu povedati, da je njegova kazen zanj božji dar. Božji dar je Aleksandar, zaprisežen ateist, imenoval svojo parcelo, da bi s tem jezil drugega, še bolj zapriseženega ateista, ne zavedajoč se, da bo s tem prej kot tega depresivnega obupanca razjezil ...

Božji dar.

Jana ni nikdar vpila. Kadar se je ujezila, je redke izbrane besede izrekala počasi, drugo za drugo, z dolgimi premori, skoraj neslišno, z otrplostjo, ki je ježila kožo vsem v njeni bližini. Prazno je zrla predse, kakor bi ji zastala kri v žilah, in vzbujala strah najprej v Aleksandru, nato v svojih otrocih in na koncu še v vnukih. A Aleksandar je pravil, da ni bil njen pogled nikdar tako srhljiv, kot je bil tistega jutra v Momjanu.

Božji dar, je rekla Jana in niti besedice več, dokler se nista vrnila nazaj v Buje, nazaj v hišo na robu trga, kjer sta si na tleh v kuhinji ob večerih postlala žimnico, kjer sta svoje stvari jemala iz škotel in jih vračala vanje, kjer sta jedla in pila iz posod, ki sta jih pripeljala s seboj iz Ljubljane, in kjer sta si uredila svoje malo zasilno bivališče znotraj velikega tujega doma.

Vse je Aleksandru povedala s tistima dvema besedama, ki sta bili povest o popotovanju noseče ženske od Buj do Momjana, oda hiši na koncu sveta in tožba za domom v Ljubljani. Ti besedi sta bili upor zoper vse, a Aleksandar je v svoji mladostniški zagnanosti še vedno verjel, da lahko Jano v tej zgodbi pridobi na svojo stran, in je začel graditi hišo v Momjanu, verujoč, da bo ona v tej hiši, ko bo enkrat zgrajena, našla svoj dom.

Kdo bi vedel, ali ga je pri tem gnala želja, da bi prvič v svojem življenju stal na svoji zemlji, da bi končno pribežal na svoje in utišal v sebi strah Ester Aljehin, ali pa je bil to le njegov pravičniški čut, s katerim je želel dan za dnem vsemu svetu v obraz metati, da on, Aleksandar Đorđević, raje vsak dan prepešači deset kilometrov od Momjana v Buje in nazaj, kakor da bi legal v tujo posteljo. In da to, da nekaj počno vsi, še ne pomeni, da je to tudi dobro in zanj sprejemljivo. Karkoli je že bilo, eno je bilo jasno. Iz Aleksandra je dan za dnem z vsakim položenim kamnom za temelje spregovarjala njegova mati, ona, ki ga je naučila, da je od časa do časa normalno, da so vsi nori, in da udinjati se množici ni vselej dovolj za preživetje.

Jana ni odhajala z njim v Momjan, ampak je ostajala v Bujah in z drobnimi, neopaznimi koraki tujo hišo, v kateri sta bila prisiljena živeti, preobražala v svojo. Vse stvari nekdanjih lastnikov hiše je umaknila daleč od Aleksandrovih oči. Posode je odnesla iz kuhinje, obleke iz omar,

posteljnino s postelj, celo zavese je snela s karnis in jih pospravila v klet. Ogolila je hišo in izgnala njene duhove, vse, da bi se lahko Aleksandar naselil v njej, on pa se je naseljeval tam zgoraj, na koncu dolge zavite poti do ničesar.

Z vsakim položenim kamnom ga je bilo več na tistem koščku podarjene mu zemlje in manj pri njej. Z vsako kapljo potu, ki je z njegovega obraza kapnila na tla in se vpila v rdečo zemljo, se je bolj vpiljal v ta svet. En košček sveta je bil zdaj njegov, ne naš, le njegov je bil. Čutil je razliko in ni se je sramoval, temveč je čutil v posedovanju pravičnost, poplačilo za leta brezdomstva. Mnogokrat je ob večerih obsedel sam na svoji zemlji, gledal proti morju in se spraševal, ali je to sreča, o kateri so govorili, ali je to tisti občutek, da samo si, da si nikamor ne želiš in bi lahko nepremično obsedel in se nikdar več premaknil.

Aleksandar in Jana sta vsak na svojem koncu gradila svoj dom in drug drugega zvaljela k sebi. Bila je otročja igra dveh nedonošenčkov, dveh nezrelih ljubimcev, ki sta si različno predstavljala odraslo življenje. Njegovo opravičilo je bilo otroštvo, ki ga je preživel v strahu Ester Aljehin, njeno opravičilo je bilo nepolnih dvajset let, njuno skupno opravičilo pa je bila ljubezen, nerazvozljiva magnetna sila, ki ju je privlačila in odbijala hkrati in ki ju bo privlačila in odbijala vse njuno življenje.

Nekega jutra se je Aleksandar odločil na svoji običajni poti skozi mesto narediti manjši ovinek in se ustaviti v hiši, pri Jani. Čez dan je bil ponavadi zaseden z delom, ki si ga je večinoma iskal sam, tako da je pogosto le brezciljno krožil po gozdovih in označeval drevesa za posek, popoldneve pa je preživljal v Momjanu, kjer je hiša dobivala prve obrise. Potem pa si je zaželel razbiti ta ponavljajoči se vzorec in presenetiti svojo ženo z nenapovedanim obiskom. Po dolgem času je spet stopil v hišo, ožarjeno od

dopoldanskega sonca, in v hipu dojel, kaj je Jana naredila z njo. Takoj se mu je razkrilo vse, kar je dotlej uhajalo njegovemu utrujenemu večernemu pogledu. Vsi tuji predmeti so izginili in ta tuja hiša je bila zdaj polna njiju. Njuni ostanki hrane, njuno umazano perilo, njune posode, njuni časopisi.

Povzpел se je v spalnico in videl, da je postelja preoblečena v novo, njuno posteljnino, v omari pa so visele njegove in njene srajce. Oblek, ki jih je Risto vrgel po tleh in ki jih je on za njim pobral in obesil nazaj na obešalnike, ni bilo več. Za ljudmi, ki so nekoč tu jedli in spali, so izginile vse sledi. Končno sta bila v hiši sama, končno ni bilo nikogar, ki bi neviden čepel ob njiju, nikogar, ki bi neslišno stopal na škripajoče stopnice, ki bi se s prepihom selil med prostori.

Zdaj je v hiši videl le Jano, ki je spodaj, v kuhinji, pripravljala večerjo, ki je obešala perilo na vrv, razpeto čez ulico med hišama, videl jo je, kako sloni na oknu in čaka, da se utrujen vrne iz Momjana, videl jo je, kako se, medtem ko on odmika mizo in razprostira žimnico po kuhinjskih tleh, v kopalnici odeva v spalno srajco in kako stoji na vratih in čaka, da bo ležišče pripravljeno in se bo lahko ulegla. In vedel je, da jo vidi zato, ker so njegovi spomini zapolnili vse kotičke te hiše in izrinili iz nje one druge, tuje. Hiša se jima je vdala in obšla ga je želja, da bi se zaprl vanjo in se ljubil z njo, da bi pozabila na dneve in noči.

Takrat je šele dojel, da Jane sploh ni v hiši, in panično je zletel ven in brezglavo tekal po mestu, išoč svojo nosečo ženo.

Ona pa je medtem v Momjanu krožila med stenami nezgrajene Aleksandrove hiše in z roko polzela po njih, kakor bi hotela z njih strgati njegovo navezanost na ta od

vsega odmaknjeni kraj, kakor bi jo želela otipati, jo začutiti, se je navzeti.

Hodila je med zidovi in si ga zamišljala, kako ob popoldnevih tekmuje z nočjo in se trudi narediti čim več, dokler se še vidi, dokler ga skupaj z njegovo hišo ne prekrije mrak in pošlje nazaj v mesto, nazaj k njej. Zamišljala si je svojega moža, kako stoji pred golimi stenami kot slikar pred platnom in poskuša naslikati dom. Nekaj toplega, prasketajočega, z vonjem po pogreti obari, z zidovi, ki so na dotik nežni kot gola koža. Videla ga je zaprtega med nje, skupaj z njo in z njunim otrokom, skritega pred vsem, kar niso oni trije. Nikoli ga ni vprašala, kako si predstavlja dom, a zdaj je jasno videla, kako Aleksandar s svojimi prsti oblikuje njihovo toplo zavetišče.

In potem se je začelo. Prijela se je za trebuh in takoj vedela, da ne bo prišla do Buj in da bo rodila prav tu, v Momjanu, ob okostju nedokončanega Aleksandrovega doma. Stopila je na cesto in se ozrla naokrog, išoč nekoga, kogarkoli.

Ne prvič, ko jo je Aleksandar pripeljal sem, ne zdaj, ko je po tej poti pripešačila sama, ni srečala žive duše. Hiše ob cesti so bile videti prazne, a prazne so bile videti tudi v Bujah, čeprav so v njih še živeli ljudje. Prikazni, ki jih je s koticom očesa ujela, kako kukajo skozi okna ali v daljavi stopajo čez dvorišča. Včasih je slišala nerazumljive glasove, ki so preko trga zahajali k njej, in zdelo se ji je, da so to glasovi ljudi, ki so živeli v njeni hiši, da jo, vsiljivko, preganjajo od tod, in od strahu je zapirala okna in se skrivala v kuhinjo med ropot posod.

Zdaj pa si je Jana želela videti prikazni. Želela je slišati njihove glasove, podplat čevlja, ki se dotakne poda, rezilo noža, ki zareže v krompirjevo lupino, drgnjenje tkanine ob pomivalno rešeto, karkoli, kar bi izdajalo njihovo

prisotnost za zaprtimi škurami. Ni hotela verjeti grobni tišini, otrok na poti iz nje ji ni želel verjeti, in zapodila se je k vratom in začela razbijati po njih. Z vso močjo je tolkla po debeli hrastovini in zdelo se ji je, da sliši glasove, prav takšne kot v Bujah, nerazumljive glasove, ki se jih je bala, a je še naprej tolkla, ker otrok na poti iz nje ni poznal strahu in se ni bal prikazni, in vrata so se morala odpreti, morala so se odpreti otroku, ki je želel v hišo.

Ta otrok ni bil vsiljivec, on se ni želel skrivati, on je hotel med prikazni in med ljudi, njemu so bili vsi enaki in vsi razumljivi, on je tolkel naprej in njemu so se naposled odprla vrata in njega so pogledale starkine drobne oči in njemu so rekle nekaj nerazumljivega, a je zdaj tudi Jana vse razumela.

Opotekajoč se od izčrpanosti je Aleksandar zagledal starko, ki je stala sredi ceste. Zdelo se mu je, da čaka nanj, in pomislil je, da gre za privid. Videl jo je že, a vselej se je neslišno smukala okoli svoje hiše, se umikala pred njim in izginjala za vogalom, zdaj pa je gledala naravnost vanj in ga vabila k sebi. Tudi prividi so boljši od brezupa, je pomislil Aleksandar in sledil starki v hišo in potem je sledil otroškemu joku, kakor uročen se mu je približeval, dokler ni stal ob neznanki, ki je držala v naročju njegovo hčerko.

Božji dar, je rekel, ko je neznanka položila drobcenega otroka na njegove velike roke. *Božji dar*, je za njim ponovil izčrpani Janin glas in šele takrat je Aleksandar na postelji v kotu sobe zagledal svojo ženo. Sedel je k njej in jo želel poljubiti, ona pa se mu je izmaknila.

Obljubi mi, je rekla in zastala. Njeno telo je še vedno drgetalo od prestanega napora.

Obljubi mi, da ne boš nikdar več dovolil, da naju ... da nas selijo po svetu.

Obljubim, je rekel in jo poljubil na potno čelo.

Po sobi so se takrat razlegli nerazumljivi glasovi, ki so jih božali, objemali in jim peli. Aleksandar je s pogledom poiskal starko.

Grazie, donna sante.

Prvič po vojni je spregovoril v italijanščini. Prekinil je svoj urok nad samim seboj in glasovi v hiši so nenadoma postali razumljivi. Neznanke so šepetale o lepoti njegove deklice, o materinih očeh in očetovih ustnicah.

Z leti je božji dar v Aleksandrovih pripovedih postal božji znak, ki je odredil, kateri izmed njunih domov v Bujah in Momjanu je tisti pravi. Zanj je bil božji znak, da je bila njegova prvorojenka rojena v Momjanu, in ne v Bujah, ki so sicer uradno obveljale za njen rojstni kraj, zato je družina Đorđević-Benedejčič ostala tam, hišo v Bujah pa prepustila novim vsiljivcem.

Jana pa je raje govorila o božji kazni in o tem, da je Aleksandra zaradi njegove trme in zaradi tega, ker je svojo ženo prisilil, da je pešačila od Buj do Momjana, bog kaznoval s tem, da je zamudil rojstvo svoje hčere. Na kar je on vsakič odgovoril *Če je to res, je bog en navaden bedak.*